

Agata Junger

Uniwersytet Jagielloński

Obraz świata i własnego życia młodego pokolenia – reprezentantów subkultury hip-hopowej i młodzieży niezrzeszonej w subkulturach

---

The hip-hop subculture's view of the world and the lives of its young members

ABSTRACT: The article relates to a comparative study carried out with representative hip-hop sub-culture and other "unorganized" subcultures. The concept of the studies is based on an image reconstruction gained from a research conducted by the Public Opinion Research Centre (CBOS) – Youth 2008", on the basis of lyrics from hip hop songs and on hip hop graffiti. The paper presents some characteristics of Polish young generation. The aim of this study is to present ideas, morality, plans and aspirations of the younger generation on the basis of hip hop lyrics in comparison with the results of research conducted by CBOS.

KEYWORDS: young people, subculture, adolescence.

STRESZCZENIE: Artykuł ten przedstawia badania porównawcze prowadzone na młodzieży będącej reprezentantami subkultury hip-hopu i młodzieży niezrzeszonej w subkulturach. Koncepcja przeprowadzonych badań opierała się na dwukrotnej rekonstrukcji obrazu współczesnej młodzieży; pierwszej – na podstawie badań przeprowadzonych przez Centrum Badania Opinii Społecznej i opublikowanych pod tytułem „Młodzież 2008” i drugiej – na podstawie analizy tekstów utworów hip-hopowych oraz graffiti. Istotnym etapem badań było porównanie dwóch uzyskanych w ten sposób obrazów; ogólnego obrazu współczesnej młodzieży wynikającego z badań CBOS i obrazu wynikającego z badań wytworów subkultury hip-hopowej. Artykuł przedstawia próbę charakterystyki pokolenia współczesnej młodzieży. Celem badań było ukazanie poglądów, systemu wartości, planów i dążeń młodego pokolenia.

SŁOWA KLUCZOWE: młodzież, subkultura, adolescencja.

Wprowadzenie

Dzisiejsza Polska bardzo różni się od sielankowej baśni, a żyjącym w tym kraju ludziom nierzadko wiele brakuje do pełni szczęścia. Młodzi ludzie często czują się w naszym kraju pozbawieni ochrony i wsparcia, zdani są na samych sobie, przez co nie mają zbyt wielkich możliwości życiowych, nie posiadają też jeszcze w pełni wykształconych ważnych umiejętności społecznych niezbędnych do tego, żeby poradzić sobie w każdej trudnej sytuacji, którą napotykają na swojej drodze. Niepewność dnia jutrzejszego rodzi w ich odczuciu chwiejne postawy, co z kolei prowadzi do poczucia samotności, niezrozumienia i zagubienia. Młodzież stawiająca pierwsze kroki w dorosłym życiu nie jest dostatecznie przygotowana, żeby sprostać zadaniom oraz problemom, jakie ono przed nią stawia. Okres dorastania jest konfrontacją wyobraźni o świecie, przyjaźni i miłości z bolesnym zazwyczaj stanem rzeczywistości. Człowiek zaczyna sprawdzać samego siebie, dojrzewa do rozwiązywania konfliktów. Uczy się żyć w świecie realnym i akceptować fakt, że życie nie jest jedynie pasmem przyjemności i radości, ale że są to przede wszystkim kompromisy. Próbuje odnaleźć się w rzeczywistości. Zaczyna więc poszukiwać swojego miejsca i konkretnego celu, do którego mogłaby dążyć. Młodzi ludzie poszukują swojej tożsamości, próbują samookreślać swoje „ja”. Często dopiero rzeczywiste poczucie przynależności do zwartej społeczności i świadomość panujących w niej więzi i zasad oznacza początek samookreślenia siebie i odnajdywania miejsca oraz roli w społeczeństwie. Rodzi się na nowo zachwiane wcześniej poczucie bezpieczeństwa i poczucie własnej wartości. Zrzeszenie się w nieformalnych grupach społecznych pomaga więc niektórym radzić sobie z problemami i sytuacjami trudnymi, z którymi na co dzień mam do czynienia w życiu.

Pokolenie XXI w. to grupa społeczna, która jawi się z zupełnie różnymi i nowymi problemami, niż ich rodzice. Nowa generacja X, z którą mamy do czynienia, wbrew obiegowej opinii promowanej nam w mediach, nie jest pozbawiona wad. Kiedy dokładniej przyglądamy się więc współczesnej grupie 15–25-latków przedstawia ona sprzeczne ze sobą obrazy. Zdajemy sobie sprawę, jak daleko im do ideału, jak wiele zmieniło się na gorsze w ciągu minionych 20 lat. Z drugiej strony – jesteśmy pełni podziwu dla ich umiejętności i zalet.

Jaka jest więc dzisiejsza polska młodzież? Co myśli o sobie i swojej rodzinie i otoczeniu? Gdzie kształtuje się jej system wartości, wzory zachowań i styl bycia? Jak odnajduje się w nowej rzeczywistości politycznej i ekonomicz-

nej? Jak widzą swoją przyszłość ludzie dopiero wkraczający w dorosłe życie? Jakie jest wreszcie prawdziwe oblicze współczesnej młodzieży?

Obraz młodzieży w analizach empirycznych – cele badań

Celem niniejszego artykułu jest zaprezentowanie wniosków z przeprowadzonej analizy porównawczej obrazu świata i własnego życia młodego pokolenia – reprezentantów subkultury hip-hopowej i młodzieży niezrzeszonej w subkulturach. Inspiracją dla poszukiwań formuły „obrazu” były badania nad młodzieżą przeprowadzone przez Centrum Badania Opinii Społecznej i opublikowane pod tytułem „Młodzież 2008”. Wzięto w nich pod uwagę głęboko przemyślany zestaw obszarów życia współczesnej młodzieży, ukazujący interesującą i przede wszystkim kompletną panoramę spraw najistotniejszych dla charakterystyki współczesnego młodego pokolenia. W zestawie tym uwzględniono następujące zagadnienia: plany, dążenia i aspiracje życiowe młodzieży, wyobrażenia o własnym życiu za 10–15 lat, młodzież a szkoła, młodzież o polityce, ocena warunków materialnych dorastającej młodzieży, dom rodzinny, rodzice i rówieśnicy, wartości, obyczajowości, grupy odniesienia, postawy młodzieży wobec kontaktów seksualnych, młodzież a substancje psychoaktywne. Zestaw kluczowych zagadnień wykorzystany w badaniach CBOS (2009) został uznany za wystarczający do przeprowadzenia rekonstrukcji „obrazu współczesnego pokolenia młodzieży”.

Koncepcja przeprowadzonych badań opierała się na dwukrotnej rekonstrukcji obrazu współczesnej młodzieży; pierwszej – na podstawie badań przeprowadzonych przez CBOS i drugiej – na podstawie analizy tekstów utworów hip-hopowych oraz graffiti. Istotnym etapem badań było porównanie dwóch uzyskanych w ten sposób obrazów; ogólnego obrazu współczesnej młodzieży wynikającego z badań CBOS i obrazu wynikającego z badań wytworów subkultury hip-hopowej. Porównanie to dało odpowiedź na ważne pytanie – na ile subkulturowy obraz młodzieży jest zbieżny, a na ile rozbieżny z obrazem wyłaniającym się z studium przypadku subkultury hip-hopowej? I dalej, czy obrazy te można potraktować jako w pewien sposób komplementarne, to znaczy, czy nie jest przypadkiem tak, że obraz subkulturowy uzupełnia obraz ogólny o pewne istotne aspekty?

Dla osiągnięcia tak określonego celu badań zrealizowane zostało następujące postępowanie badawcze, składające się z trzech zasadniczych etapów:

1. Rekonstrukcja obrazu współczesnej młodzieży na podstawie wyników badań CBOS (przedstawiona w pierwszym rozdziale pracy).

2. Rekonstrukcja obrazu współczesnej młodzieży na podstawie badania tekstów wybranych utworów hip-hopowych poparta materiałami pomocniczymi w postaci wykonanych przeze mnie na terenie całej Polski fotografii graffiti.
3. Porównanie tychże (zrekonstruowanych) obrazów młodzieży.

Założenia metodologiczne przeprowadzonych badań Problem i pytania badawcze

Obszerniejszego objaśnienia wymaga drugi i trzeci etap badań.

Drugi punkt, to etap zakładający rekonstrukcję obrazu współczesnej młodzieży na podstawie badania tekstów wybranych utworów hip-hopowych oraz materiału pomocniczego w postaci fotografii graffiti wykonanych przeze mnie, będący kluczowym etapem badań dla całej mojej pracy.

Podstawą rekonstrukcji było badanie wybranych tekstów hip-hopowych oraz graffiti. Polegało ono na poszukiwaniu w tychże tekstach i malunkach odpowiedzi na pytania, które sformułowano na podstawie głównych obszarów problemowych wykorzystanych w badaniach CBOS:

1. Jaki jest obraz świata młodzieży należącej do subkultury hip-hopowej?
2. Jaka jest społeczna mapa świata młodzieży należącej do subkultury hip-hopowej?
3. Jaki jest wizerunek kobiety panujący wśród młodzieży należącej do subkultury hip-hopowej?
4. Jakie są problemy społeczne według młodzieży należącej do subkultury hip-hopowej?
5. Jaki jest wizerunek członka podkultury hip hopowej według młodzieży należącej do subkultury hip-hopowej?
6. Jakie są plany, dążenia i aspiracje życiowe młodzieży należącej do subkultury hip-hopowej?
7. Jaki jest stosunek do wykształcenia młodzieży należącej do subkultury hip-hopowej?
8. Jakie są zainteresowanie polityką i deklarowane poglądy polityczne młodzieży należącej do subkultury hip-hopowej?
9. W jaki sposób młodzież należąca do subkultury hip-hopowej spostrzega i ocenia swój dom rodzinny, rodziców i rówieśników?
10. Jakie są wartości, obyczajowość i grupy odniesienia młodzieży należącej do subkultury hip-hopowej?
11. Jakie są sposoby spędzania wolnego czasu młodzieży należącej do subkultury hip-hopowej?

12. Jakie są postawy młodzieży należącej do subkultury hip-hopowej wobec kontaktów seksualnych?
13. Jaki jest stosunek młodzieży należącej do subkultury hip-hopowej wobec substancji psychoaktywnych i alkoholu.

Procedura badawcza

Poszukiwanie odpowiedzi na powyższe pytania wymagało dokonania wstępnej interpretacji całościowej wymowy każdego z badanych tekstów i obrazów. Przeprowadzona została analiza tekstów i obrazów pod kątem każdego z pytań, w celu wyodrębnienia fragmentów tekstów i obrazów tematycznie odnoszących się do poszczególnych pytań. Następnie wyodrębnione fragmenty poddawane były interpretacji, polegającej na wskazaniu ich istotnego sensu w kontekście całości tekstu, którego część stanowiły. Rekonstrukcja obrazu młodzieży polegała na połączeniu odpowiedzi na poszczególne pytania w jedną, logicznie powiązaną i sensowną całość. Rekonstrukcję zatrzymano na etapie ujawniania związków istniejących pomiędzy niektórymi z odpowiedzi. Zachowała ona przez to strukturę, porównywalną do mozaiki, która łącząc poszczególne elementy nie eliminuje ich odrębności.

Procedura postępowania badawczego odwołuje się do hermeneutyki i inspirowana jest głównie wskazówkami zawartymi w tekście Bogusława Śliwerskiego na temat rekonstrukcji hermeneutycznej (Śliwerski 2003, s. 184). Podejście badawcze, jakie założyłam przy interpretacji tekstów utworów hip-hopowych i graffiti zainspirowane zostało następującymi tezami autora:

1. Hermeneutyka jako „teoria poznania tekstu”, wiąże się z rekonstrukcją treści, która jednak nie stanowi zwykłego ich powtórzenia, ale jest „przeniesieniem tego, co jest do powiedzenia, w perspektywę swego własnego mówienia”. Odwołując się do Hansa G. Gadamera (Śliwerski 2003, s. 187): badacz teorii nie tylko opisuje, czy streszcza jej język, ale sam wzbogaca ją o własną podmiotowość. Rozumiejący (tekst) wnosi do tego procesu swoje własne założenia.
2. Studiując daną teorię jednocześnie ją interpretujemy, bo nie tylko reproduujemy jej treść (co chciał autor powiedzieć – czego do końca się nie dowiemy), ale działamy twórczo, wpisując w interpretację własne założenia. Wynika to z dwóch form „dziejowości”, czyli „bycia w świecie” autora tekstu: wspólnej sytuacji dziejowej społeczeństwa, z którego pochodzi, a także jego osobistej dziejowości, indywidualności, związanej z osobistym pochodzeniem i biografią.

3. Rekonstrukcja hermeneutyczna teorii oznacza więc podejmowanie wysiłku rozumienia jej i siebie w tym procesie. Według Józefa Tischnera w interpretacjach tekstu usprawiedliwione jest wyjście poza intencje autora (co autor miał na myśli, gdy pisał tekst), ale nie oznacza to ignorowania tych intencji: „Stojący obok, współczesny mu lub późniejszy komentator, może często widzieć i wiedzieć więcej. Sens posiada swoją głębię. Im bardziej poszerza się horyzont spojrzenia, tym głębsze warstwy sensu stają się widoczne. Stąd usprawiedliwienie tego, co na pierwszy rzut oka jest paradoksalne: autor tekstu może wyrażać prawdy, których sam nie był w stanie znać” (Śliwerski 2003, s. 187).
4. Podejście hermeneutyczne umożliwia zerwanie z „intencją autora”, ale nie oznacza to dowolności interpretacyjnej, wówczas, gdy widoczna jest podstawowa intencja tekstu: „Rzecz w tym, że sam tekst jako taki, często niezależnie od wyraźnych zamiarów autora, rości sobie pretensje do mówienia jakiejś prawdy, chodzi więc o to, by intencję tę właściwie uchwycić, właściwie uchwycić sens, a także rodzaj opowiadanej w nim prawdy” (Śliwerski 2003, s. 190–192).

Interpretując teksty utworów hip-hopowych i wytwory tej subkultury w postaci graffiti założono zarówno nieuniknioną możliwość odejścia od „intencji autora”, jak i dążenie do odczytania istotnego sensu tekstu i obrazu w sposób możliwie jak najbardziej do tych intencji zbliżony (unikając dowolności interpretacyjnej). Jako interpretatorka tekstu nie musiałam czuć się zobowiązana do wnikania w psychikę autora; w to, co autor naprawdę „chciał powiedzieć”, czy „powinien był powiedzieć”, a jedynie kierowałam się tym, co autor w tekście istotnie „powiedział”, odnosząc to do własnej wiedzy i doświadczenia. Istotne twierdzenia dostępne w bezpośrednio czytelnej, werbalnej warstwie tekstu opierają się bowiem często na poglądach i założeniach nieprzywoływanych literalnie w owej warstwie, wyartykułowanych w innym tekście, uznanych za oczywiste, czy zaledwie zasugerowanych.

Prowadzona przeze mnie interpretacja polegała na odczytywaniu każdego fragmentu tekstu i analizowaniu jego treści w kontekście całości. W pracy nad interpretacją tekstów i fotografii graffiti, kontekstem odczytywanych fragmentów był nie tylko ujawniony wcześniej sens całości utworu oraz obrazu, ale też wniesiona przez autora w ten proces wiedza na temat hip-hopu, będąca ważnym elementem „przedrozumienia” badanych tekstów.

Dla zweryfikowania wyników uzyskanych w toku rekonstrukcji obrazu młodzieży stworzono studium subkultury hip-hopowej. Zamierzeniem bowiem było przedstawienie wizerunku członka subkultury hip-hopowej, wyłonionego w toku przeprowadzonych wcześniej rekonstrukcji i zweryfikowanie go na

podstawie tego, co młodzież sama mówi o sobie i swoim życiu, w wytworach subkultury hip-hopowej – tekstach piosenek i graffiti.

Koncepcja badań na każdym ich etapie zakładała przeprowadzenie interpretacji; najpierw interpretacji całości każdego badanego tekstu oraz obrazu graffiti, a następnie interpretacji jego wybranych fragmentów pod kątem pytań badawczych. Jest ona zatem „operacją”, czy raczej procesem o kluczowym znaczeniu dla całości wykonanej pracy.

Interpretacja jest procesem złożonym, ukierunkowanym na odkrycie, ujawnienie sensu badanej rzeczywistości. Etapy tego procesu można opisać jedynie w przybliżeniu i schematycznie, gdyż w praktyce przeprowadzenie interpretacji wymaga wielokrotnego przechodzenia przez różne stopnie zrozumienia, które mogą zarówno przybliżać, jak i oddalać od odśłonięcia całościowego sensu. Droga, jaką interpretacja osiąga swój cel nie zawsze jest prosta. Etapy dokonanej interpretacji opisać można, w dużym uproszczeniu następująco:

- interpretacja wstępna; na tym etapie dokonano weryfikacji tekstu i obrazu, polegającej na sprawdzeniu jego autentyczności¹;
- interpretacja zawartości tekstu; jest to etap analiz semantycznych i syntaktycznych opierających się na zastosowaniu logiki, które pozwalają na odczytanie znaczenia (dosłownego i przenośnego) poszczególnych sformułowań i budowanych przez nie większych, sensownych fragmentów, a następnie całości tekstu;

---

¹ Kierowano się tu wskazówkami zawartymi w K. Ablewicz (1994, s. 32): „«Wędrówka po kole hermeneutycznym» zakłada pewien punkt wyjścia, którym nie może być sam przedmiot poznania, ale inny przedmiot, wstępnie rozpoznany jako podobny i posiadający bardziej czytelne dla interpretatora znaczenie. Rozpoznanie takiego punktu jest pierwszym, niepewnym jeszcze, ujęciem przedmiotu poznania «jako czegoś», a więc pierwotnym aktem rozumienia nazywanym «przedrozumieniem». [...] Przedrozumienie, które posiada interpretator, umożliwia w ogóle zrozumienie tekstu, jest jakby jego prawarunkiem. Zależnie od tego, czy jest ono słuszne, czy nie, ulega skorygowaniu przez następne rozumienia tekstu. W ten sposób odbywa się nieustanny ruch kolisty pomiędzy przedrozumieniem i sensem tekstu; pomiędzy – z jednej strony – interpretatorem, a z drugiej – autorem. I jak sens pojedynczego słowa ukazuje się dopiero w kontekście zdania, tak pojęcia kluczowe dla danego tekstu mogą zostać zrozumiane dopiero w odniesieniu ich do całości tego tekstu; podczas gdy cały tekst posiada już pewne rozumienia tych pojęć jakby w założeniu. Cały sens tekstu zostanie jednak dopiero wtedy udostępniony, gdy pojęcia te zostaną wypełnione treścią i znaczeniem”. Nadmienić należy, że rozumienie jako proces nie kończy się wraz z powrotem interpretatora do punktu wyjścia: na pierwszym, „elementarnym” rozumieniu nadbudowuje się bowiem rozumienie „wyższe”, przez co cały proces przyjmuje postać wędrówki odbywającej się nie tyle po okręgu, co po wznoszącej się wwyż spirali.

- interpretacja skoordynowana; wnioski z wcześniejszego etapu, umieszcza się w szerszym kontekście, próbując uchwycić ostateczny sens całości i sprawdza, czy odczytany sens całości rzeczywiście porządkuje rozumienie istotnych fragmentów (elementów) tekstu.

Badanie tekstu i obrazu polega na próbach uchwycenia sensu całości przez intuicyjny wgląd. Trudność stanowi tu zawieszenie sądów i nieuprzedzone analizowanie sensu tekstu. Przewycięzenie jej wymaga dystansu i autorefleksji. Czytanie tekstu i interpretowanie obrazu jest więc aktem, w którym czytelnik doświadcza w pewien sposób siebie, a następnie – dzięki refleksji – dociera do istoty, czyli sensu danego obiektywnie, poza naturalnym doświadczeniem czytelnika.

Jedynym „odstępstwem” od klasycznej procedury badań jakościowych było posłużenie się w badaniach wytworów subkultury hip-hopowej uprzednio sformułowanymi pytaniami (opracowanymi na podstawie obszarów uwzględnionych we wskazanym badaniu CBOS). Zabieg ten spowodował, że badane teksty i obrazy „odpowiadały” wprawdzie na postawione im pytania, jednak zawarte w nich oryginalne opowieści przesunięte zostały na dalszy plan. Można powiedzieć, że stawiając przygotowane pytania skupiono się głównie na tych wątkach i fragmentach tekstów, które niosły odpowiedzi na zadawane pytania, traktując całościową wymowę tekstu drugoplanowo i „pomocniczo”. Oczywiście, całościowy sens każdego z tekstów – oryginalna „opowieść” zawarta w każdym z nich – została uprzednio rozpoznana i zrozumiana. Nie została jednak wyekspozowana, a wykorzystana w charakterze kontekstu niezbędnego do prawidłowej interpretacji interesujących mnie fragmentów. Badanie miało więc dwie zasadnicze fazy: pierwszą, w której odczytywany był oryginalny sens (wymowa, „opowieść”) całości tekstu i drugą, w której brałam pod uwagę jedynie te fragmenty tekstu i te konkretne graffiti, które mogły dostarczyć odpowiedzi na interesujące mnie pytania. Materiał badawczy dla niniejszej pracy stanowiły wybrane na podstawie kryterium popularności teksty utworów współczesnego polskiego hip-hopu oraz malunki graffiti zaobserwowane i sfotografowane na terenie całej Polski. Materiał ten nie daje oczywiście kompletnej wiedzy na temat tej subkultury, której teksty obejmują przecież jeszcze między innymi teksty prasowe (na polskim rynku prasowym ukazuje się kilka tytułów poświęconych wyłącznie tej subkulturze) czy wreszcie teksty hip-hopowego internetu (np. blogi których autorami są członkowie wspólnoty tej subkultury).

W omawianej pracy ograniczono się do tekstów utworów hip-hopu oraz graffiti, ponieważ to one w największym stopniu ukazują obraz samego autora, w tym przypadku członka badanej subkultury. Język muzyki hip-hop jest

językiem żywym, spontanicznym, ponieważ większość tekstów utworów powstaje w wyniku tzw. „freestyle’owania”, czyli rymowania na żywo, bez uprzedniego przygotowania. Interesujące wydają się również określone funkcje języka dominujące w tych utworach, bo z nich wyłania się nastawienie emocjonalne do otaczającej rzeczywistości. Czytanie i słuchanie tekstów hip-hopowych uzmysławia zależność używanego języka od kultury i warunków życia (kształtują one język, by mógł on determinować sposób ujmowania świata) (Grzegorzyczkowa 2001).

Graffiti to środek porozumiewania, dialogu między jego autorem a przypadkowym odbiorcą. Napisy te służą przekazywaniu myśli i poglądów. Określane są często jako miano ulicznej spowiedzi. Jest to forma uzewnętrznienia określonych emocji, postaw, poglądów różnych kategorii młodzieży. Wyraża jej problemy oraz bunt przeciwko stabilizacji i systemowi wartości zastanych. Dla części młodego pokolenia jest to jedyna forma wypowiedzi, ponieważ innej nie potrafi użyć lub nie chce.

Jakkolwiek subkultura hip-hop ma swoje ściśle określone korzenie (czarne slumsy wielkich amerykańskich miast), zaś w Polsce zadomowiła się przede wszystkim w blokowiskach takich miast jak Poznań, Warszawa, Łódź czy Szczecin, przeanalizowano wybrane teksty w oderwaniu od ich lokalnych i personalnych uwarunkowań. Nie znaczy to jednak, że podejmowano rekonstrukcję mającą zuniwersalizować obraz młodzieży. U podstaw tej decyzji leży raczej przekonanie, że interpretowanie tekstu w ścisłym związku z życiorysem lub tłem kulturowym twórców zaciemnia obraz świata, jaki ów tekst konstruuje.

Zadaniem badawczym omawianej pracy było odsłonięcie obrazu świata przedstawionego w wytworach subkultury hip-hopowej – tekstach piosenek hip-hopowych oraz graffiti.

Ze względu na ogromną liczbę utworów jako podstawowe kryterium wyboru tekstów zastosowano kryterium popularności. Wybrano około 60 utworów, przy ich wybieraniu korzystano ze swoistej „listy przebojów”, znajdującej się na forach internetowych o tematyce hip-hopowej. Kryterium wyboru jakie zastosowano jeśli chodzi o graffiti także związane jest z popularnością – korzystano z galerii zdjęć na jednym z najbardziej znanych portali dotyczących polskiej społeczności hip-hopowej. Materiał ten nie daje oczywiście kompletnej wiedzy o subkulturze hip-hopowej, której wytwory obejmują przecież jeszcze między innymi teksty prasowe (wszak na polskim rynku prasowym ukazuje się kilka tytułów poświęconych wyłącznie tej subkulturze), czy wreszcie teksty hip-hopowego internetu (np. blogi, których autorami są członkowie wspólnoty tej subkultury). Na potrzeby niniejszej pracy postanowiono jednak ograniczyć się do tekstów piosenek hip-hopowych oraz graffiti.

Prowadzona interpretacja opierała się na odczytywaniu każdego fragmentu tekstu i przeanalizowaniu treści obrazu w kontekście całości. Należy przyjąć, że w przypadku pracy nad interpretacją tekstów i fotografii graffiti kontekstem odczytywanych fragmentów był nie tylko ujawniony wcześniej sens całości utworu oraz obrazu, ale też wniesiona przez autora w ten proces wiedza na temat hip-hopu, będąca ważnym elementem „przedrozumienia” badanych tekstów.

Świat życia i obraz świata młodzieży hip-hopowej – wyniki dokonanych analiz

Podsumowując z interpretacji i analizy tekstów hip-hopowych i graffiti można postawić następujące wnioski:

Obraz świata ukazujący się w tekstach hip-hopowych został utożsamiony z obrazem miasta, które mimo swojej szarżyzny i tego, że stanowi źródło ograniczeń zostało opatrzone zaimkami „moje” i „nasze” co świadczy o poczuciu przynależności do wspólnoty bloku czy ulicy.

Świat, jaki wyłonił się w toku powyższej analizy, cechuje wyraźna polaryzacja oparta na opozycji, którą kształtuje relacja człowiek–pieniądz. Społeczeństwo podzielone jest na biednych i bogatych, żądnych pieniędzy i ignorantów materialnych. Problemy społeczne polegają bądź na nędzy, bądź na otumaniającym bogactwie, zaś twórcy hip-hopu tworzą muzykę autentyczną, nieprzynoszącą zysków albo komercyjną, dochodową.

W konfrontacji ze światem rzeczywistym, owe opozycje wydają się nie logiczne i prowadzące do rażących niespójności. Deprecjacja pieniądza skutecznie łagodzi frustracje projektowanych odbiorców hip-hopu, jednak kłóci się z podstawowymi zasadami rynku, którego uczestnikami są także raperzy, produkujący i sprzedający swoje płyty. Wynika stąd, że autorzy, tak zaciekle walczący z fałszem i obłudą, negują wartość pieniędzy (hajsu, forsy, szmalu), które sami zarabiają wydając własną muzykę, zatem sami są jednak w pewnym stopniu obłudni i fałszywi.

W dychotomicznym świecie ważną rolę odgrywają kobiety, stanowiące motyw wielu tekstów hip-hopowych i często ukazywane w graffiti. Kobieta w omawianej subkulturze została opisana w dwojaki sposób. Do pierwszej kategorii zaliczam opisy traktujące kobiety jako obiekt seksualny i sprowadzające je do roli przedmiotu służącego do zaspokojenia potrzeb, do drugiej, opozycyjnej, natomiast zaliczam te zawierające treści stanowiące dowody miłości i uwielbienia wobec płci żeńskiej.

Podobnie jak w kwestii kobiet struktura problemów społecznych także jest dychotomiczna – zauważamy dwie klasy równie ważnych i doskwierających problemów. Jedna wynika z nadmiaru pieniędzy, druga natomiast z ich braku.

Sam autor tekstów hip-hopowych został przedstawiony jako pełniący swoistą misję – ma polaryzować porządek społeczny, oddzielać dobro od zła.

Obraz świata determinowany przez teksty hip-hopu jest także bardzo fragmentaryczny, nie obejmuje bowiem wielu zjawisk, które przyczyniają się opozycji społecznych. Na przykład, policja etykietowana jest najliczniejszymi i najsilniejszymi wulgaryzmami języka hip-hop, ponieważ gnębi biedne, zagrożone w nędzy dzieci bloków. Twórcy hip-hopu nie znajdują jednak określenia dla przyczyn owego gnęбления, teksty nie opowiadają o przewinieniach młodych awanturników, nie wyjaśniają, dlaczego to właśnie oni są ofiarami policji. Jeżeli już tekst eksplikuje w jakiś sposób ów antagonizm, to winy ziomów są bagatelizowane, np. parę piwek się wypilo, w nocy do domu wracalem... (Peja *Głucha noc*).

Podsumowując, dodać należy jeszcze, że hip-hopowy obraz świata jest zwulgaryzowany, co zawdzięcza nagromadzeniu konwencjonalnych wulgaryzmów i wyrazów występujących w funkcji wulgaryzmów. Dla ilustracji, w piosence *Materiałna dziwka* Peji wulgaryzmy stanowią 4 procent wszystkich słów, zaś w *Kakofonii* autorstwa O.S.T.R. – 2,5 procent. Stopień wulgaryzacji języka okaże się wyższy, jeżeli policzymy liczbę wulgaryzmów przypadających tylko na występujące w piosenkach wyrazy niepuste semantycznie.

Świat postrzegany i doświadczany przez młodzież – analiza porównawcza

Analiza wybranego materiału doprowadziła do rekonstrukcji obrazu świata determinowanego przez teksty hip-hopu. Jest on jednak tylko fragmentem ram doświadczenia społecznego obecnego w kulturze hip-hop, przede wszystkim dlatego, że w analizie pominięty został tzw. podziemny nurt hip-hopu. Niemniej jednak, w rezultacie zrealizowanych badań pojawiają się pytania o społeczne przyczyny takiej, a nie innej wizji świata w subkulturze hip-hop, którymi jednak zająć się należy już na gruncie socjologii.

Zestawiając wyniki dokonanej analizy tekstów hip-hopowych i graffiti z wynikami badań o młodzieży Centrum Badania Opinii Społecznej, można wnioskować iż stanowią one komplementarny obraz, który w wielu aspektach pokrywa się.

Jeśli chodzi o cele i dążenia życiowe to wyniki badań w obu grupach wskazują, że najważniejsze wartości to miłość, przyjaźń i udane życie rodzinne. W dalszej kolejności jest bogate życie towarzyskie i sukces zawodowy. Wszystkie wymienione wartości możemy odnaleźć w treści analizowanych obrazów graffiti.

Kolejnym punktem odniesienia jest wykształcenie, które mimo, że w wielu tekstach hip-hopowych jest piętnowane, to możemy znaleźć także takie teksty które promują wykształcenie i traktują je jako swoistą konieczność niezbędną do osiągnięcia sukcesu w dzisiejszym świecie. Wykształcenie stanowi czynnik determinujący przyszły status majątkowy oraz pozycję społeczną. Większa część młodzieży sytuuje swoją przyszłą pozycję na średnim szczeblu hierarchii społecznej. Wśród młodzieży przybywa pesymistów, coraz częściej uważają się za stracone pokolenie, co dobrze eksponują teksty piosenek hip-hopowych.

Coraz rzadziej, jak wynika z obu badań młodzi ludzie myślą o założeniu rodziny. Decyzję o tym odkładają w czasie, wynika to z faktu że młodzież coraz bardziej ceni sobie indywidualizm i skupienie na sobie.

Jednym z najważniejszych problemów trapiących młodych ludzi, który możemy zaobserwować zarówno w twórczości hip-hopowej jak i wypowiedziach młodzieży, stanowiących podstawę badań przeprowadzonych przez CBOS jest bezrobocie. Zwiększyła się gwałtownie liczba młodych osób, które obawiają się, czy znajdą zatrudnienie. Młodzi są przekonani, że o znalezieniu pracy nie decydują kwalifikację i umiejętności, ale znajomości i układy. Jedną z możliwości w tej sytuacji jest wyjazd za granicę.

Przeprowadzone badania dowodzą, że młodzi ludzie odczuwają silny niepokój o swoją przyszłość. Brak poczucia bezpieczeństwa, określonych wzorców moralnych, lęk, to także często deklarowana postawa. Te negatywne emocje wywołane są rosnącym bezrobociem, brakiem perspektyw na przyszłe życie, deprawacją kulturową.

Zaburzone poczucie własnej tożsamości, przyjaźń zastąpiona „życiem w grupie”, brak autorytetów bardzo znacząco wpływają na poczucie sensu życia młodego człowieka.

W tym momencie możemy zadać sobie pytania: czym dla współczesnej młodzieży jest sens życia? W jakim kierunku idą jego poszukiwania? Czy możliwe jest odnalezienie sensu życia przy zachwianiu poczucia bezpieczeństwa?

Poczucie sensu życia motywuje człowieka do działania, potrafi on realizować swoje cele życiowe, spełniać się pozytywnie do końca swego istnienia. Sens życia pozwala na rozwój własnej osobowości.

Z badań wynika, iż współczesna młodzież utożsamia sens życia z sukcesem życiowym, co ma związek ze zdobyciem wysokiej pozycji materialnej. Bardzo istotnym elementem według badanej młodzieży prowadzącym do osiągnięcia tego celu są: nauka, wykształcenie, zdobycie zawodu i podjęcie ciekawej pracy. Towarzyszyć temu procesowi ma spryt i odpowiednie wykorzystanie sytuacji.

Młody człowiek odczuwający brak poczucia bezpieczeństwa zaczyna dążyć do tego co materialne, a nie duchowe, atrybut refleksyjności nad życiem zanika wśród młodzieży, głębokie przyjaźnie zostają zastąpione powierzchownymi relacjami, dominuje zasada „coś za coś”. Takie postawy mogą zmierzać do powstania negatywnych wzorców społecznych.

Dzisiejsze pokolenie żyje w ciągłym pośpiechu, wyścigu, wzajemnej rywalizacji. Bycie lepszym od innych, dominacja, chęć posiadania wszystkiego wzbudzają wrogię napięcia oraz trudności w nawiązywaniu prawdziwych przyjaźni przez młodzież. Konsekwencje tych negatywnych postaw to poczucie osamotnienia i nieufność wobec innych ludzi.

W niniejszych rozważaniach istotne jest również wskazanie na rolę rodziny w kształtowaniu się poczucia sensu życia wśród młodzieży. Badania wykazują, iż rodzina nie zawsze potrafi sprostać nowym wyzwaniom stawianym przez otaczającą rzeczywistość.

Powoduje to wiele zmian w funkcjonowaniu rodziny – relacje w strukturze rodzinnej ulegają rozluźnieniu, występują słabe więzi emocjonalne. Rodzina nie jest już dla współczesnej młodzieży drogowskazem w poszukiwaniu sensu życia.

Kolejnym ważnym aspektem jest czas wolny, który jest istotnym elementem „jakości życia”. Od ilości czasu i sposobów jego wykorzystania zależy nie tylko jakość wykonywanej pracy, ale także pozycja jednostki w społeczeństwie.

Młodzież po zakończeniu obowiązku szkolnego, często nudząca się z powodu nadmiaru wolnego czasu, poszukuje rekompensaty uczuciowej dla często niedostatecznie zaspokajającej jej potrzeby rodziny. Człowiek nie żyje i nie funkcjonuje w odosobnieniu. Chociaż może dokonywać wyboru treści i form zapewniania czasu wolnego to nie czyni tego w całkowitym oderwaniu od czynników środowiskowych. Nie bez wpływu są wzorce spędzania czasu wolnego preferowane przez młodzież. Ta swoboda wyboru poza indywidualnymi cechami jednostki uwarunkowana jest w znacznym stopniu przez takie czynniki, jak np.: możliwości finansowe rodziców, miejsce zamieszkania, rodzaj ofert kulturalnych i innych oraz rzeczywista ich dostępność. Właściwa organizacja czasu wolnego sprzyja procesowi wychowania i socjalizacji.

Podsumowanie i wnioski

Na podstawie uzyskanych wyników, możemy wyróżnić pewne specyficzne uwarunkowania determinujące uczestnictwo we współczesnych grupach subkulturowych, do których można zaliczyć:

- powszechnie znany konflikt pokoleń, a więc próby zniesienia podporządkowania młodych ludzi dorosłym, zminimalizowanie ingerencji i kontroli ze strony dorosłych;
- kryzys systemu wartości oraz rozbieżność między preferowanymi przez społeczeństwo normami i wartościami a wartościami faktycznie realizowanymi;
- traktowanie młodych ludzi marginalnie, a wręcz bagatelizowanie ich problemów;
- wydarzenia na arenie gospodarczej – głównie bezrobocie, stagnacja, brak życiowych perspektyw młodego pokolenia, szans na znalezienie pracy;
- spadek samoakceptacji wśród bezrobotnej młodzieży;
- świadomość nierówności życiowych szans, spowodowanych zróżnicowanym pochodzeniem lub sytuacją materialną;
- moda na odmiennosc, chęć odnalezienia własnego miejsca w świecie, podkreślenie własnej wartości i znaczenia.

Artykuł przedstawia próbę charakterystyki pokolenia współczesnej młodzieży. Celem badań było ukazanie poglądów, systemu wartości, planów i dążeń młodego pokolenia na podstawie tekstów piosenek hip-hopowych oraz porównanie otrzymanych wyników z badaniami przeprowadzonymi przez CBOS.

Poznanie współczesnego pokolenia młodych ludzi jest istotne dla pedagoga z wielu powodów. Jednym z nich jest fakt, że jest ono zupełnie inne od pokolenia swoich rodziców i alby móc pomóc mu w pełnym rozwoju pedagog musi dokładnie je poznać. Drugim – fakt, że każdy pedagog, bez względu na miejsce pracy – może spotkać młodzież należącą do subkultury hip-hopowej i nie powinien, a wręcz nie może oceniać jej według stereotypów. W związku z tym wiedza na ten temat jest niezbędna każdemu nauczycielowi.

Młodzież jest grupą, która bardziej niż inne potrzebuje wsparcia ze strony dorosłych, a powód jest taki, że to właśnie oni zaczynają kształtowanie swojej tożsamości. Muszą, więc wiedzieć, gdzie czyha na nich niebezpieczeństwo oraz być przekonani że w swoich poczynaniach mogą liczyć na pomoc pedagoga-przyjaciela. Ale, aby to było możliwe, pedagog musi dobrze poznać zwyczaje panujące w każdej subkulturze, jedną z nich jest właśnie coraz bardziej popularny hip-hop.

Dorośla część społeczeństwa nie może obok tego zjawiska i problemów młodzieży przechodzić obojętnie. Tym młodym osobom szukającym swojego miejsca, akceptacji, sensu życia, powinno się wyjść naprzeciw i zaproponować odpowiednią ofertę działań zgodną z celami ogólnospołecznymi tak, aby te grupy młodzieży mogły realizować swoje pasje życiowe.

Nie bez znaczenia jest zacieśnienie kontaktów przedstawicieli oświaty, organizacji pozarządowych zajmujących się problematyką młodzieżową, przedstawicieli policji z placówkami kultury, świetlicami socjoterapeutycznymi i środowiskowymi w celu stałej współpracy i wymiany informacji na temat tworzenia się grup nieformalnych, ich celów i potrzeb. Takie działanie pozwoli w porę wprowadzić odpowiednie działania profilaktyczne ukierunkowując młode osoby na wykorzystanie ich energii i zapału dla pożytku społecznego. Im lepiej i dokładniej uda się nam poznać wszystkie negatywne czynniki oddziałujące na młodych ludzi, tym lepsze możemy stworzyć programy profilaktyczne i wpływać na ograniczenie przestępczości i patologii społecznych, szkodliwych z punktu widzenia poprawnego funkcjonowania społeczeństwa.

Uważam, że pedagodzy czasu wolnego winni bliżej przyjrzeć się czym „karmi się” współczesna młodzież, aby wykorzystać pozytywne elementy subkultury w ramach alternatywnych rozwiązań w przeciwdziałaniu zachowaniom patologicznym. W ramach pozalekcyjnych zajęć szkolnych czy programów realizowanych przez miejscowe centra kultury, świetlice itd., można wprowadzić, np. zajęcia z break dance lub pomalować graffiti w miejscach do tego wyznaczonych przez urząd miasta. Treningi „breka” wymagają dużego wysiłku, samozaparcia, dyscypliny, regularności oraz poprawiają stan kondycji fizycznej, a wiadomo, że dobrze spożytkowany nadmiar energii nie będzie już ukierunkowany na przemoc, agresję. Hip-hop jest także ściśle powiązany z szeroko pojętymi sportami, często nawiązującymi do ekstremalnej koncepcji, ostatnio tak popularnej (kanał telewizyjny „Extreme sports”). Warto zachęcać młodzież do spędzania wolnego czasu na doskonaleniu od strony technicznej „tricków” deskorolkowych, bmx’owych, do jazdy na rolkach, lub zgłębiania tajników „footbag’u” popularnego w Polsce pod nazwą „zośka”.

Badania, które przeprowadziłam wykazują, że młodzież jest bardzo specyficzną grupą społeczną, kierującą się własnymi priorytetami. Pedagog powinien chcieć poznać tę grupę społeczną. Sama edukacja z zakresu znajomości tej subkultury nie wystarczy, trzeba również wskazać na potrzebę tolerancji wobec przedstawicieli danej grupy, która stanowi styl życia młodych ludzi i wyznacza ich życiowe cele, przynajmniej na tym etapie rozwoju.

Wizerunek zewnętrzny hip-hopowca jest często mylnie odbierany przez społeczeństwo. Szerokie spodnie, bluzy z kapturami, często ostrzyżone na krót-

ko włosy, czapki bejsbolówki, są kojarzone z recydywistami. A jednak ci odmiennie wyglądający ludzie często mają bogate wnętrza, są inteligentni i wrażliwi, a ich zachowanie nacechowane jest pokojowym nastawieniem względem otoczenia oraz chęcią współtworzenia przyjacielskich więzi. Coraz większą popularnością cieszą się w Polsce festiwale hip-hopowe, campy, na których można bawić się, w zdrowym tego słowa znaczeniu, oraz nawiązywać nowe znajomości, kontakty, które często stają się kluczem do realizacji marzeń, np. o karierze muzycznej lub sportowej.

Rola szkoły w poszerzaniu poziomu wiedzy współczesnej młodzieży jest ogromna, ale nie można zapomnieć, że na rodzicach głównie spoczywa odpowiedzialność za wychowanie dzieci, i to oni przede wszystkim powinni pokazać młodemu człowiekowi jak postępować, aby osiągnąć pełnię własnego rozwoju.

Bibliografia

- Ablewicz K. (1994), *Hermeneutyczno-fenomenologiczna perspektywa badań w pedagogice*, Kraków.
- Centrum Badania Opinii Społecznych (2009), praca zbiorowa, *Młodzież 2008*, Warszawa.
- Grzegorzczak R. (2001), *Wprowadzenie do semantyki językoznawczej*, Warszawa.
- Śliwerski B. (2003), *Współczesne prądy i kierunki pedagogiczne. Wstęp*, [w:] *Pedagogika. Podręcznik akademicki*, t. 1, Z. Kwieciński, B. Śliwerski (red.), Warszawa.